

С.Ю. Петрусенко
**В.СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО
НЕОБХІДНІСТЬ РОБОТИ
З МОЛОДИМ УЧИТЕЛЕМ**

Нова парадигма виховання й освіти ставить сьогодні вимоги до вчителів загальноосвітніх закладів освіти, що полягають в усвідомленні ними педагогічної діяльності як глибоко гуманістичної, спрямованої на створення умов для розвитку дитини як суб'єкта самоосвіти та самовиховання. У свою чергу, така діяльність може бути забезпечена лише за умови постійного самовдосконалення вчителів. Значною мірою цей процес залежить від того, який учитель сьогодні прийде до школи, чи стане він справжнім учителем.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема педагогічної діяльності вчителя постійно привертає увагу науковців, які розглядають різні її аспекти: питання структури і специфіки педагогічної праці вчителя (Ф.Гоноболін, Е.Карпова, Н.Кічук, Н.Кузьміна, З. Курлянд, А.Ліненко, В.Сластьонін, Г. Щедровицький); визначення ролі і місця методичних умінь у загальній структурі професійної діяльності педагога (О. Абдулліна, Н.Іванов, С.Кисельгоф, В. Максимова, Н.Нікітенко, Л.Спірін, Л.Таланова та ін.); організацію методичної роботи і питання підвищення педагогічної майстерності вчителів (О.Абдулліна, Ф.Гоноболін, Р.Гуревич, Г.Данилова, Н.Дудниченко, Н.Кузьміна, Ю.Кулюткін, Г.Ніколаєва, Н.Ничкало, О.Остапчук, Е. Ричихіна, В. Семенюк, О.Сидоренко,

В.Сластьонін, Л.Спірін, Г. Сухобська, Л.Сушинцева, Л.Таланова, Г. Щедровицький та ін.); підвищення професійної кваліфікації педагогічних кадрів (Л.Кондрашова, В.Кузь, В.Луговий, Н. Ничкало, Н.Приходько, О.Рудницька, М.Шкіль та ін.); формування педагогічного мислення вчителя (Ю.Кулюткін, З.Курлянд, Г.Нагорна, Г.Сухобська, О.Цокур та ін.).

До проблеми педагогічної діяльності вчителя, формування його педагогічної майстерності, створення умов для постійного вдосконалення його професійних та особистісних якостей постійно звертався у своїх працях видатний український педагог В. Сухомлинський. Розмірковуючи над питанням: „Хто є хорошим учителем?” він зазначав, що насамперед це людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати гарною людиною, вміє дружити з ними, приймає близько до серця дитячі радощі і прикрощі, знає душу дитини, ніколи не забуває, що й сам був дитиною [7].

Не втратили своєї актуальності погляди вченого на педагогічну діяльність і місце вчителя у формуванні особистості учнів і сьогодні. Тому метою нашої статті є аналіз поглядів В.Сухомлинського крізь призму сучасності на процес професійного становлення молодого вчителя в загальноосвітньому навчальному закладі, і факторів, які сприяють цьому процесові.

Професійна діяльність вимагає від учителя усвідомлення значущості своєї ролі в суспільстві, глибоких знань і позитивної мотивації займатися нею. Оскільки

без цього, зауважує В.Курок, неможливе натхнення і творчий пошук, уміння адекватно спостерігати пізнавальну діяльність учнів, стимулювати їхній розумовий розвиток, а також розвиток пізнавальних інтересів, здібностей і самостійності в навчанні, тобто неможлива висока якість праці вчителя і формування його педагогічної майстерності [4]. Такої думки дотримувався і В.Сухомлинський, зауважуючи, що недостатньо лише знань, щоб стати гарним учителем. Необхідно мати переконання, а знання стають переконаннями лише за умови, якщо вчитель використовує їх для набуття нових знань, для поширення кругозору, тримання відповідей на численні питання, що виникають у нього у процесі праці, суспільної діяльності, духовного життя [7: 20].

Педагогічна діяльність є творчим процесом, який не зводиться лише до повторення усталених еталонів, у ньому постійно відбуваються зміни, які вимагають від учителя прийняття рішень на підставі особистісних знань, досвіду і життєвої інтуїції. Е.Карпова доходить висновку, що виникнення нового у професійно-педагогічній діяльності залежить від способів розв'язання суперечностей між двома формами її здійснення: як суспільної (тобто нормативно заданої й обумовленої) й особистісної (тобто індивідуально засвоєваної і варіативно відтворювальної) [2, с 58].

Не заперечуючи цієї думки, З.Курлянд уточнює, що зазначений процес триває під час всієї педагогічної діяльності вчителя впродовж життя і проходить декілька етапів від професійної орієнтації, в ході якої формуються професійні наміри майбутнього фахівця, до

професійного навчання, під час якого набуваються професійні знання, уміння, навички, способи практичних творчих дій, розвиваються особистісно-професійні якості, а від цього – до професійної самореалізації, що супроводжує весь процес подальшого професійного зростання, фахового самовдосконалення [3].

В.Сухомлинський у своїх публікаціях наголошував, що навчитися любити дітей не можна в жодному навчальному закладі, ні за якими книгами, ця здібність розвивається у процесі участі людини в суспільному житті, її взаємовідносинах з іншими. Проте за своєю природою педагогічна праця – повсякденне спілкування з дітьми – поглиблює любов до людини, віру в неї. Покликання до педагогічної діяльності розвивається у школі, під час цієї діяльності [7, с.28].

У ході перших років праці в загальноосвітньому навчальному закладі молодий учитель опановує необхідний мінімум тих умінь і навичок, якими він не оволодів під час навчання у вищій школі і без яких неможливо здійснювати педагогічну діяльність. Цей період часто супроводжується помилками, тому, на нашу думку, перед адміністрацією загальноосвітнього навчального закладу постає завдання допомогти молодому вчителю усунути ці помилки.

Молодому вчителю нелегко пристосуватися до реальних умов професійної діяльності в певному навчальному закладі, адже він повинен не лише продемонструвати свої знання, уміння та навички з навчальної дисципліни, а й виявити свої здібності в налагодженні

стосунків як з учнями, так і з педагогічним колективом. Зауважимо, що в кожному навчальному закладі (школі, ліцеї, гімназії тощо) панує свій психологічний, моральний, духовний клімат, тому одним із завдань педагогічного колективу закладу є забезпечення емоційної та психологічної підтримки вчителю-початківцеві в адаптаційний період професійного становлення, підвищенню його мотивації й потреби займатися цією діяльністю.

Загалом від того, наскільки адміністрацією школи будуть створюватися відповідні умови для професійного й особистісного росту молодого фахівця в період його становлення, настільки успішно буде їхня подальша діяльність. Від такої цілеспрямованої і копійки роботи залежить: чи залишиться молода людина працювати в школі, чи покине її, а також те, яким саме стане молодий учитель у майбутньому.

Відтак ми доходимо висновку, що професійне становлення особистості вчителя-початківця це не просто накопичення знань, це постійне вдосконалення як професійно-значущих, так і особистісних якостей. Зазначений процес відбувається під багатоплановим впливом усіх учасників педагогічного процесу, середовища, соціально-психологічного клімату колективу, в якому вчитель працює, постійно зростаючих вимог суспільства до праці вчителя.

Хороший учитель, підкреслював В. Сухомлинський, не завжди приходиться до школи з уже готовими якостями. Тому необхідна копійка робота з цією людиною, і вона стає

справжнім учителем насамперед завдяки обстановці творчої праці педагогічного колективу й учнів [7, с. 44]. Цілком погоджуючись з видатним учителем, на нашу думку, успішність педагогічної діяльності багато в чому залежить від тих міжособистісних стосунків, що склалися в педагогічному колективі гімназії. Адже лише за сприятливих умов у загальноосвітньому закладі утверджується атмосфера взаєморозуміння, співробітництва, взаємодопомоги, самореалізації особистості вчителя (за Н.Волковою [1, А. 60]).

Зауважимо, що проблема створення доброзичливого клімату в колективі постійно привертає увагу науковців, хоча вони дещо по-різному ставляться до його визначення: як гуманізації середовища (Ш. Амонашвілі, І.Песталоцці, В.Сухомлинський та ін.), впливу соціального середовища на розвиток особистості (Л.Буєва, А.Макаренко, С.Шацький та ін.), управління самоосвітою педагогічних кадрів (С.Вершловський, Л.Карпова, Ю.Кулюткін, Г. Сухобська тощо), процесу взаємодії і міжособистісних стосунків (Ю.Бабанський, В.Кан-Калік, Н.Кузьміна, Б.Лихачов, І.Підкасистий, В. Сухомлинський, Г. Щедровицький та ін.).

На думку Н.Волкової, сприятливий соціально-психологічний клімат характеризують:

- довіра, доброзичливість, чуйність, висока взаємовимогливість і ділова критика; вільне висловлювання власної думки від час обговорення питань, що стосуються колективу;

- відсутність тиску керівника на підлеглих і визнання за ними права приймати важливі для колективу рішення;

- поінформованість усіх про завдання колективу і стан їх виконання, можливість займати активну позицію у процесі ділового спілкування в колективі;

- наявність умов для активної професійної і творчої діяльності, самореалізації, самоствердження, саморозвитку кожного працівника; задоволення роботою та належністю саме до цього колективу;

- взаємодопомога членів колективу в критичних ситуаціях;

- прийняття індивідами на себе відповідальності за справи в колективі;

- уболівання за честь колективу, сприяння його розвитку □1: 65□.

З педагогічної позиції Н.Щуркова визначає соціально-психологічний клімат у групі як феномен, як динамічне поле відносин, в якому розгортається групова діяльність і що визначає самопочуття особистості, міру прояву особистісного Я, а, отже, і розвиток кожного. До структури соціально-психологічного клімату авторка відносить ставлення членів групи до Людини, до справи, що виконується, до групи в цілому, до самого себе, до подій, що відбуваються у групі, до керівника, до соціальних цінностей тощо. При цьому, науковець зазначає, що сприятливим є той клімат, коли особистість відчуває себе захищеною, «прийнятою» групою, має можливість і прагнення позитивно виявити своє «Я», активно вступає в діяльність і

спілкування, а, отже, інтенсивно розвивається □9, А. 98□.

В.Сухомлинський наголошував на тому, що жодний учитель не може бути універсальним втіленням усіх достоїнств. В кожному з них щось переважає, кожний, маючи неповторну живинку, здатний більш яскраво і повно розкрити, виявити себе в певній сфері життя. Водночас, кожний повинен бути часткою єдиного цілого – джерела інтелектуальної, моральної, естетичної, фізичної, психічної, емоційної культури [8, с. 321]. Відтак ми доходимо висновку, що організація ефективної професійної діяльності педагогічного колективу загальноосвітнього закладу багато в чому залежить від того, наскільки кожний з учителів буде комфортно почувати себе в колективі, від єдності зусиль, спрямованих на виконання загальної мети діяльності на підставі почуття активної участі у спільній діяльності, задоволеності від міжособистісних відносин у колективі, бажанні постійно розвиватися й удосконалюватися.

Значну роль у самовдосконаленні вчителів відіграє організація науково-методичної роботи в навчальному закладі. Так, О.Сидоренко визначає науково-методичну діяльність як цілісну систему взаємопов'язаних дій і заходів, що заснована на досягненнях педагогічної науки, передового педагогічного досвіду і спрямована на підвищення професійної майстерності педагогічних працівників □6□. # FV;><C ?>3>46CNG8AL 7 F8<, 4>40<>, I> >4=8< V7 ?@>2V4=8E 70240=L =0C:>2>-<5B>48G=>W @>1>B8 2 7030;L=>>A2VB=L<<C 70:;04V T =040==O =0C:>2>-

<5B>48G=>W 4>?><>38 <>;>48<
CG8B5;O<, 7 C@0EC20==O<
WE=VE V=482V4C0;L=8E
>A>1;82>AB59.

Значну роль у цьому процесі, на думку В. Сухомлинського, відіграють керівники школи. Педагог зауважує, що індивідуальна робота з учителем має на увазі, з одного боку, вивчення методів виховання, які він застосовує, з іншого – надання йому практичної допомоги. Зміст, методи, характер такої допомоги, продовжує вчений, визначається рівнем педагогічної культури педагогів, їхнім кругозором, інтересами, духовними запитами. Найголовнішим, на думку В. Сухомлинського, у цій роботі є розкриття перед молодим учителем залежності результатів його діяльності від його знань, культури, від того, що він читає, як навчається, як збагачує свої знання. Учений був переконаний, що молодий учитель може стати майстром педагогічної праці лише за умови спільності (його і дітей) духовного життя, інтелектуальних, трудових, творчих інтересів [8, с. 82-83].

Відтак, на підставі зазначеного вище ми доходимо висновку, що відповідно до поглядів В. Сухомлинського щодо роботи з молодими вчителями, у період їхнього професійного становлення в загальноосвітньому навчальному закладі необхідне створення доброзичливого соціально-психологічного клімату, організація на належному рівні науково-методичної роботи, котрі покликані допомогти вчителям-початківцям, сприяти вдосконаленню їхніх знань, умінь і навичок, активізувати творчий потенціал, а, отже, є

необхідними умовами їхнього професійного становлення.

ЛІТЕРАТУРА

•*Волкова Н.П.* Професійно-педагогічна комунікація: Навчальний посібник. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.

•*Карпова Э.Э.* Гуманізація професійної діяльності педагога в контексті зміни культурних стереотипів // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі. – Рівне, 2002. – Вип. 3.

•*Курлянд З.Н.* Професійна мобільність – передумова професійного становлення майбутнього вчителя // Наука і освіта. – 2005. – № 7-8. – С. 40-42.

•*Курок В.П.* Аналіз структури діяльності вчителя в умовах реформування вищої освіти // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук. пр. / Відп. ред. Гузій Н.В. – Вип. 8. – К.: НПУ, 2003. – С.19-26.

•*Сидоренко О.Л.* Організація науково-методичної роботи з учителями загальноосвітніх шкіл: Навчальний посібник. – Х.: ХДПУ ім. Г.С. Сковороди – Майдан, 1997. – 136 с.

•*Сидоренко О.Л.* Педагогічні умови ефективності науково-методичної роботи з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів: Автореф. дис...к. пед. н. /Харківський держ. педагогічний університет імені Г.С.Сковороди. – Харків, 1996. – 23 с.

•*Сухомлинский В.А.* Избранные педагогические сочинения: В 3-х т. – Т. 2 / Сост. О.С. Богданова, В.З.

Смаль. – М.: Педагогика, 1980. – 384 с.

• *Сухомлинский В.А.* Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. – К.: Радянська школа, 1985. – 557 с.

• *Щуркова Н.Е.* Практикум по педагогической технологии. – М., 2001. – 250 с.

Подано до редакції 19.05.08

РЕЗЮМЕ

В статье анализируются взгляды В. Сухомлинского на необходимость целенаправленной работы с молодым учителем, важность организации и проведения научно-методической деятельности коллективом школы, формирование у молодого специалиста направленности на усовершенствование своих профессиональных знаний и умений, развитие личностных качеств.

SUMMARY

The article analyses V.Suhomlynsky's ideas of necessity of purposeful work with young teacher, importance of organization and realization of scientific-methodological activity by school staff, forming young specialist's direction at improvement of his/her professional knowledge and skills, development of personal characteristics.

*Науковий керівник: к. пед. н., доц.
Т.Ю.Осипова.*